

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه علامه طباطبائی تهران

پردیس آموزش های نیمه حضوری دانشگاه علامه طباطبائی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

رشته: روابط بین الملل

عنوان:

اعزام نیروهای دریایی ایران به آب های بین المللی و تأثیر آن بر

قدرت منطقه ای ایران

استاد راهنما:

دکتر سیدمحمد طباطبائی

استاد مشاور:

دکتر اصغر جعفری ولدانی

نگارش:

فرزاد محمدیاری

تیرماه 1391

(دفاعیه پایان نامه)

با تأییدات خداوند متعال پایان نامه تحصیلی آقای فرزاد محمد یاری رشته روابط بین الملل دانشجوی

دوره نیمه حضوری کارشناسی ارشد تحت عنوان :

اعزام نیروهای دریایی ایران به آب های بین المللی وتأثیر آن بر قدرت منطقه ای ایران

که به راهنمایی جناب آقای دکتر طباطبایی تنظیم گردیده است . در جلسه مورخ ۹۱/۴/۱۱ با حضور اعضاء هیأت

داوران مطرح وبا نمره (به عدد ۱۸) به حروف چهارم و پنج (.....) و درجه (.....) به تصویب رسید .

اعضاء هیأت داوران :

سمت	نام و نام خانوادگی	محل امضاء	ملاحظات
استاد راهنما	جناب آقای دکتر طباطبایی		
استاد مشاور	جناب آقای دکتر جعفری ولدانی		
استاد داور	جناب آقای دکتر نور محمدی		
نماینده تحصیلات تکمیلی	خانم / آقای		

چکیده

استراتژی اعزام نیروهای دریایی ایران به آب‌های بین‌المللی که به لطف تحولات مساعد در نظام موازنه قوای منطقه‌ای و برخورداری ایران از بالاترین میزان عناصر قدرت بالقوه و بالفعل در مقایسه با دیگر کشورهای منطقه خلیج فارس در نوامبر 2008 اتخاذ شد، موجب افزایش قدرت ایران در راستای دستیابی به جایگاه هژمون منطقه خلیج فارس می‌شود.

با توجه به اینکه 85% صادرات و 95% واردات و همچنین تمام صادرات نفت خام ایران از طریق آب‌های آزاد انجام می‌شود و نظر به اینکه، ایالات متحده، هژمون نیمکره غربی و دشمن اصلی ایران، با اتکا بر توان نظامی دریایی خود در منطقه خلیج فارس، اقیانوس هند و سواحل شرقی مدیترانه حضوری گسترده دارد، بنابراین پیامدهای استراتژی اعزام نیروهای دریایی ایران به آب‌های آزاد هم از نظر اقتصادی و هم از نظر نظامی برای ایران حائز اهمیت است.

از منظر اقتصادی، این استراتژی باعث می‌شود توانایی ایران در حراست از جریان واردات و صادرات و فرایند تولید ثروت در کشور افزایش یافته و در نتیجه قدرت بالقوه ایران که شالوده قدرت نظامی آن است افزایش یابد. از منظر نظامی، این استراتژی سبب می‌شود که قابلیت ایران جهت انجام عملیات تهاجمی و تدافعی در آب‌های آزاد افزایش یافته و در نتیجه قدرت نظامی ایران و توان بازدارندگی کشور افزایش یابد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت استراتژی اعزام نیروهای دریایی ایران به آب‌های بین‌المللی باعث افزایش قدرت ایران در دو بُعد بالقوه و بالفعل می‌گردد. هر نوع افزایشی در قدرت ایران، به معنای تسهیل در حرکت این کشور در مسیر دستیابی به جایگاه هژمونی منطقه‌ای بوده و باعث افزایش توان ایران برای خنثی سازی اقدامات مهارکننده هژمون نیمکره غربی (آمریکا) جهت جلوگیری از تبدیل شدن ایران به قدرت برتر منطقه خلیج فارس خواهد شد.

واژگان کلیدی: رئالیسم تهاجمی، آب‌های آزاد (آب‌های بین‌المللی)، قدرت بالقوه، قدرت بالفعل، هژمون

منطقه‌ای، هژمون بالقوه منطقه‌ای، موازنه‌گر فراسرزمینی

تقدیم به:

پدر و مادر فداکار و همسر مهربانم؛

و

شهیدان و کارکنان

نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران

و

نیروی دریایی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

سپاسگذاری

بر خود لازم می‌دانم که از زحمات بی‌دریغ و راهنمایی‌های
ارزنده اساتید گرانقدر جناب آقای دکتر سید محمد طباطبایی،
استاد محترم راهنما، و جناب آقای دکتر اصغر جعفری ولدانی،
استاد محترم مشاور، که در تدوین این پایان‌نامه مرا یاری
رسانده‌اند، تقدیر و تشکر خود را ابراز نمایم.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: کلیات

2	1-1- طرح مسأله
4	2-1- اهداف تحقیق
4	3-1- علل انتخاب موضوع
4	4-1- بررسی متون موجود
7	5-1- سؤال اصلی
7	6-1- فرضیه اصلی
8	7-1- تعریف مفاهیم
9	8-1- متغیر مستقل
9	9-1- متغیر وابسته
9	10-1- روش تحقیق
10	11-1- روش گردآوری اطلاعات و داده ها
10	12-1- سازماندهی تحقیق

فصل دوم: مبانی نظری

12	1-2- مقدمه
13	2-2- عناصر نظریه رئالیسم تهاجمی
13	1-2-2-1- آنارشی

- 14 2-2-2- توانایی های تهاجمی
- 15..... 3-2-2- عدم اطمینان در مورد نیت و مقاصد دشمن
- 16..... 4-2-2- بقا
- 16..... 5-2-2- دولت ها: بازیگرانی عقلایی
- 16..... 3-2- الگوهای رفتاری دولت ها**
- 17..... 1-3-2- ترس
- 17..... 2-3-2- خودیاری
- 18..... 3-3-2- به حداکثر رساندن قدرت
- 18..... 4-2- ماهیت قدرت از منظر رئالیسم تهاجمی**
- 19..... 1-4-2- قدرت بالقوه و قدرت بالفعل
- 20..... 1-1-4-2- عناصر قدرت بالقوه
- 20..... 1-1-4-2- جمعیت
- 21..... 2-1-4-2- ثروت
- 21..... 1-2-1-4-2- مفهوم ثروت از دیدگاه رئالیسم تهاجمی
- 22..... 2-2-1-4-2- تولید ناخالص داخلی
- 22..... 3-2-1-4-2- تکنولوژی و سطح علمی
- 23..... 2-1-4-2- عناصر قدرت بالفعل (قدرت نظامی)
- 23..... 3-1-4-2- شکاف میان قدرت بالقوه و قدرت نظامی
- 24..... 2-4-2- قدرت نسبی و قدرت مطلق
- 25..... 5-2- مقایسه هژمون جهانی، هژمون منطقه ای و هژمون بالقوه منطقه ای**
- 25..... 1-5-2- مفهوم هژمون جهانی
- 26..... 2-5-2- مفهوم هژمون منطقه ای
- 26..... 3-5-2- مفهوم هژمون بالقوه منطقه ای
- 27..... 4-5-2- واکنش هژمون منطقه ای در برابر هژمون های بالقوه منطقه ای

- 28.....5-5-2- هژمون های منطقه ای: موازنه گران فراکرانه ای
- 29.....6-5-2- چرایی تلاش هژمون های منطقه ای جهت مهار هژمون های بالقوه
- 30.....7-5-2- راهکارهای هژمون منطقه ای برای کنترل هژمون های بالقوه
- 31.....6-2- رنالیسم تهاجمی و تجدیدنظرطلبی
- 33.....7-2- رنالیسم تهاجمی و جنگ

فصل سوم: نظام موازنه قوا در منطقه خلیج فارس

- 37.....1-3- مقدمه
- 38.....2-3- نظام موازنه قوا در منطقه خلیج فارس
- 38.....1-2-3- تعریف موازنه قوا
- 39.....2-2-3- موازنه قوا از دیدگاه رنالیسم تهاجمی
- 39.....3-2-3- استراتژی های حفظ موازنه قوا از دیدگاه رنالیسم تهاجمی
- 40.....4-2-3- رایج ترین انواع نظام های توزیع قدرت در سطح بین المللی و منطقه ای
- 41.....5-2-3- عوامل تأثیرگذار بر انتخاب نوع استراتژی حفظ موازنه قوا
- 41.....1-5-2-3- تأثیر نوع نظام موازنه قوا بر انتخاب نوع استراتژی حفظ موازنه قوا
- 43.....2-5-2-3- تأثیر جغرافیا بر انتخاب نوع استراتژی حفظ موازنه قوا
- 44.....3-5-2-3- تأثیر نوع موازنه قوای منطقه ای و جغرافیا بر استراتژی هژمون منطقه ای جهت مهار هژمون های بالقوه
- 44.....6-2-3- بازیگران نظام موازنه قوای منطقه خلیج فارس
- 45.....7-2-3- تاریخچه تحولات نظام موازنه قوا در منطقه خلیج فارس
- 45.....1-7-2-3- از خروج انگلیسی ها در سال 1971 تا پیروزی انقلاب اسلامی
- 46.....2-7-2-3- از پیروزی انقلاب اسلامی تا پایان جنگ ایران و عراق
- 46.....1-2-7-2-3- دوره کارتر
- 48.....2-2-7-2-3- دوره ریگان
- 49.....3-7-2-3- از پایان جنگ ایران و عراق تا اشغال کویت

- 54 4-7-2-3 دوره ریاست جمهوری کلینتون
- 57 5-7-2-3 دوره ریاست جمهوری جورج بوش پسر
- 57 1-5-7-2-3-کابینه اول جورج بوش پسر
- 62 2-5-7-2-3 کابینه دوم جورج بوش پسر
- 63 6-7-2-3 دوره ریاست جمهوری اواما
- 64-3-3- مقایسه میزان قدرت کشورهای منطقه خلیج فارس**
- 64 1-3-3-1 مقایسه عناصر قدرت بالقوه کشورهای منطقه خلیج فارس
- 64 1-1-3-3 جمعیت
- 66 2-1-3-3 ثروت
- 66 1-2-1-3-3 تولید ناخالص داخلی
- 67 2-2-1-3-3 منابع نفت و گاز
- 68 3-2-1-3-3 سطح علمی و فن آوری
- 69 2-3-3-2 مقایسه عناصر قدرت بالفعل (قدرت نظامی) کشورهای منطقه خلیج فارس
- 69 1-2-3-3-1 هزینه های نظامی
- 70 2-2-3-3-2 توان بسیج نیروی انسانی نظامی
- 71 3-2-3-3-3 مجموع نیروهای نظامی
- 72 4-2-3-3-4 پرسنل و تجهیزات نیروی زمینی
- 73 5-2-3-3-5 پرسنل و تجهیزات نیروی هوایی
- 73 6-2-3-3-6 پرسنل و تجهیزات نیروی دریایی
- 74-4-3- بررسی جایگاه بازیگران در نظام موازنه قوای منطقه خلیج فارس**
- 74 1-4-3-1 شورای همکاری خلیج فارس: سازمانی ناتوان و ناهماهنگ
- 74 1-1-4-3-1 تاریخچه
- 76 2-1-4-3-2 دلایل ضعف شورای همکاری خلیج فارس
- 76 1-2-1-4-3-1 ترکیب جمعیتی

- 77..... 3-4-1-2-2- کارشناسان و مستشاران خارجی
- 78..... 3-4-1-2-3- اختلافات سرزمینی و مرزی
- 80..... 3-4-1-2-4- عدم خودکفایی دفاعی در حوزه نیروی انسانی و صنعت نظامی
- 81..... 3-4-1-2-5- خریدهای تسلیحاتی
- 83..... 3-4-2- عراق: بازیگر وابسته
- 85..... 3-4-3- ایران: هژمون بالقوه
- 86..... 3-4-5- ایالات متحده: موازنه گر برون مرزی منطقه خلیج فارس

فصل چهارم: حضور در آب های آزاد و افزایش قدرت بالفعل (قدرت نظامی) ایران

- 90..... 4-1- مقدمه
- 91..... 4-2- استراتژی تهدید در برابر تهدید: گذر از استراتژی تدافعی به استراتژی تهاجمی
- 93..... 4-3- حضور در آب های آزاد و تحلیل بدترین حالت
- 95..... 4-4- حضور نظامی آمریکا در منطقه خلیج فارس، اقیانوس هند و خلیج عدن
- 95..... 4-4-1- پیمان های نظامی و پایگاه های آمریکا در منطقه خلیج فارس
- 96..... 4-4-1-1- پیمان های نظامی آمریکا - بحرین
- 96..... 4-4-1-2- پیمان های نظامی آمریکا - کویت
- 97..... 4-4-1-3- پیمان های نظامی آمریکا - قطر
- 97..... 4-4-1-4- پیمان های نظامی آمریکا - امارات متحده عربی
- 98..... 4-4-1-5- پیمان های نظامی آمریکا - عربستان
- 99..... 4-4-1-6- پیمان های نظامی آمریکا - عراق
- 99..... 4-4-1-7- پیمان های نظامی آمریکا - عمان
- 100..... 4-4-2- پایگاه دیه گو گارسیا در اقیانوس هند
- 101..... 4-4-3- پایگاه لمونیر در خلیج عدن

- 101** 5-4- حضور نظامی ایران در آب های بین المللی
- 101..... 1-5-4- تاریخچه حضور نیروهای دریایی ایران در آب های بین المللی
- 103..... 2-5-4- استراتژی اعزام نیروهای دریایی ایران به آب های بین المللی
- 103 1-2-5-4- تعریف استراتژی
- 104 2-2-5-4- استراتژی دریایی
- 105 3-2-5-4- پیامدهای نظامی استراتژی حضور در آب های آزاد
- 106..... 1-3-2-5-4- ایجاد قابلیت نبرد دریایی در آب های آزاد
- 107..... 2-3-2-5-4- ایجاد قابلیت بمباران دریایی سرزمین دشمن یا محل های استقرار نیروهای نظامی آن در آب های آزاد..
- 108..... 3-3-2-5-4- ایجاد قابلیت حمله آبی -خاکی به سرزمین دشمن یا محل استقرار نیروهای نظامی آن در آب های آزاد..
- 109..... 4-3-2-5-4- ایجاد قابلیت پیاده شدن آبی -خاکی در سرزمین دشمن یا محل استقرار نیروهای آن در آب های آزاد....
- 110..... 5-3-2-5-4- ایجاد قابلیت انتقال نیروها و تجهیزات تدارکاتی در آب های آزاد
- 113** 6-4- حضور در آب های بین المللی و کاهش آسیب پذیری
- 114** 7-4- حضور در آب های آزاد و دفاع از دور
- 116** 8-4- حضور در آب های آزاد و نمایش قدرت
- 117** 9-4- حضور در آب های بین المللی و بازدارندگی نظامی

فصل پنجم: حضور در آب های آزاد و افزایش قدرت بالقوه (قدرت اقتصادی) ایران

- 120** 1-5- مقدمه
- 121** 2-5- رابطه ثروت و قدرت
- 121** 3-5- مزایای حمل و نقل دریایی
- 122** 4-5- پیامدهای اقتصادی استراتژی حضور در آب های آزاد
- 124..... 1-4-5- حراست از تجارت دریایی ایران در آب های آزاد

- 124 1-1-4-5- اهمیت حمل و نقل دریایی در اقتصاد ایران
- 125 2-1-4-5- خطوط اصلی حمل و نقل دریایی ایران
- 126 3-1-4-5- شرکای عمده وارداتی و صادراتی ایران
- 127 2-4-5- عملیات مشایعت کشتی های تجاری در آب های آزاد
- 128 3-4-5- جلوگیری از محاصره دریایی کشور
- 130 4-4-5- مقابله با تحریم های اقتصادی
- 134 5-4-5- مقابله با پدیده دزدی دریایی در آب های بین المللی
- 134 1-5-4-5- تاریخچه، دلایل و اهمیت دزدی دریایی در خلیج عدن و سواحل سومالی
- 136 2-5-4-5- خسارات ناشی از دزدی دریایی در خلیج عدن و سواحل سومالی
- 137 3-5-4-5- اقدامات سازمان های بین المللی جهت مقابله با دزدی دریایی در خلیج عدن و سواحل سومالی
- 138 4-5-4-5- اقدامات جمهوری اسلامی ایران جهت مقابله با دزدی دریایی در خلیج عدن و سواحل سومالی
- 139 6-4-5- ایجاد قابلیت جنگ تعقیبی علیه کشتی های تجاری و نفتکش دشمن در آب های آزاد
- 141 7-4-5- ایجاد قابلیت به چالش کشیدن تسلط هژمون نیمکره غربی (ایالات متحده) بر منطقه ثروت ساز خلیج فارس

فصل ششم: نتیجه گیری

- 146 نتیجه گیری
- 158 منابع فارسی و لاتین
- 167 چکیده انگلیسی

فهرست جداول

صفحه	عنوان
58	جدول 3-1. آمار جمعیت های نظامی کشورهای منطقه خلیج فارس در سال 2001
59	جدول 3-2. مجموع نیروی انسانی نظامی کشورهای منطقه خلیج فارس در هر نیروی جداگانه در سال 2001
59	جدول 3-3. مقایسه نفرات و تسلیحات نیروهای زمینی کشورهای منطقه خلیج فارس در سال 2001
60	جدول 3-4. مقایسه نفرات و تسلیحات نیروهای هوایی کشورهای منطقه خلیج فارس در سال 2001
61	جدول 3-5. مقایسه نفرات و تسلیحات نیروهای دریایی کشورهای منطقه خلیج فارس در سال 2001
64	جدول 3-6. مقایسه جمعیت، ترکیب سنی، نرخ رشد جمعیت و امید به زندگی در کشورهای منطقه خلیج فارس در سال 2012
65	جدول 3-7. مقایسه تعداد و ترکیب نیروی کار و نرخ بیکاری در کشورهای منطقه خلیج فارس در سال 2012
66	جدول 3-8. مقایسه میزان تولید ناخالص داخلی و ترکیب آن در کشورهای منطقه خلیج فارس در سال 2012
67	جدول 3-9. مقایسه میزان تولید، مصرف، صادرات، واردات و ذخایر نفت خام در کشورهای منطقه خلیج فارس در سال 2012
68	جدول 3-10. مقایسه میزان تولید، مصرف، صادرات، واردات و ذخایر گاز طبیعی در کشورهای منطقه خلیج فارس در سال 2012
70	جدول 3-11. هزینه های نظامی کشورهای منطقه خلیج فارس در سال 2011 میلادی
70	جدول 3-12. مقایسه توان بسیج نیروی انسانی نظامی در کشورهای منطقه خلیج فارس در سال 2012
71	جدول 3-13. مقایسه تعداد نیروهای نظامی (زمینی، دریایی و هوایی) کشورهای منطقه خلیج فارس در سال 2012
72	جدول 3-14. مقایسه پرسنل و تجهیزات نیروهای زمینی کشورهای منطقه خلیج فارس در سال 2012
73	جدول 3-15. مقایسه پرسنل و تجهیزات نیروهای هوایی کشورهای منطقه خلیج فارس در سال 2012
74	جدول 3-16. مقایسه نیروهای دریایی کشورهای منطقه خلیج فارس از نظر نیروی انسانی و تسلیحات در سال 2012
77	جدول 3-17. ترکیب جمعیتی کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس در سال 1998
79	جدول 3-18. اختلافات مرزی و ارضی حل نشده بین کشورهای شورای همکاری خلیج فارس
84	جدول 3-19. مقایسه موازنه نظامی ایران و عراق در سال 2003 و 2012
126	جدول 5-1. شرکای عمده صادراتی کشورهای منطقه خلیج فارس در سال 2011
127	جدول 5-2. شرکای عمده وارداتی کشورهای منطقه خلیج فارس در سال 2011

فصل اول:

کلیات

1-1- طرح مسأله

استراتژی اعزام نیروهای دریایی ایران به آب های بین المللی که در اواخر سال 1387 و اوایل سال 1388 (نوامبر 2008) در دستور کار نیروهای مسلح کشور قرار گرفت، به وضوح بیانگر گذر از رویکرد تدافعی به رویکرد تهاجمی در حوزه سیاست خارجی و تفکرات نظامی ایران بود و شروع فصلی جدید از سیاست های منطقه ای و جهانی ایران مبتنی بر رویکرد تهاجمی را نشان می داد؛ با این وجود، این تحول استراتژیک در محیط های دانشگاهی توجه زیادی را به خود جلب نمود و تلاش چندانی جهت مطالعه نظری آن انجام نگرفت.

اگرچه حضور نظامی ایران در آب های آزاد در ابتدا تحت پوشش مبارزه با پدیده دزدی دریایی در خلیج عدن و سواحل سومالی و در قالب قطعنامه شماره 1851 شورای امنیت سازمان ملل که از کشورهای ذینفع می خواست جهت سرکوب دزدی دریایی و حفاظت از شناورهای تجاری خود در این مناطق حضور نظامی پیدا کنند به مرحله اجرا درآمد؛ با این وجود، گسترش نیروهای دریایی ایران به سوی آب های دریای سرخ، مدیترانه و شرق اقیانوس هند که متعاقباً در دستور کار نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران قرار گرفت حاکی از آن است که استراتژی اعزام نیروهای دریایی ایران به آب های بین المللی اهدافی فراتر از مبارزه با دزدی دریایی را تعقیب می نماید.

از دیدگاه رئالیسم تهاجمی، دولت ها دو نوع قدرت دارند: قدرت بالقوه (پنهان) و قدرت بالفعل (قدرت نظامی). شاخص کلیدی در محاسبه قدرت نظامی، تعداد نیروهای نظامی و ادوات جنگی هر دولت می باشد. عناصر قدرت نظامی هر دولت عبارتند از اندازه و قدرت نیروی زمینی و نیروهای پشتیبانی کننده هوایی و دریایی آن دولت. قدرت بالقوه نیز عبارت است از منابع اجتماعی و اقتصادی ای که یک دولت برای ایجاد نیروی نظامی در اختیار دارد. اگرچه همواره مجموعه متنوعی از این منابع وجود دارد؛ با این وجود، میزان جمعیت و ثروت دولت از این میان، مهمترین عناصر برای تولید قدرت نظامی هستند.

حیات اقتصادی ایران و فرایند تولید ثروت در کشور وابسته به تجارت و حمل و نقل دریایی است به طوری که 85% صادرات و 95% واردات کشور و نیز تمام صادرات نفت خام ایران از طریق دریا انجام می شود و ایران برای

صادرات کالا به شرکای اصلی تجاری خود و همچنین برای واردات کالا از آنها، نیازمند حمل و نقل دریایی در مسیرهای مواصلاتی دریاهاى آزاد می باشد. خطوط اصلی تجارت دریایی ایران در اقیانوس هند گسترده شده اند. کشتی های تجاری و نفتکش ایران پس از حضور در اقیانوس هند، در دو مسیر دریایی به حرکت خود ادامه می دهند. مسیر اول که به طرف غرب منطقه اقیانوس هند امتداد دارد شامل خلیج عدن، تنگه باب المندب، دریای سرخ، کانال سوئز، مدیترانه و اقیانوس اطلس بوده و در نهایت به مقاصد تجاری در قاره اروپا یا قاره آمریکا ختم می شود. مسیر دوم که به سمت شرق اقیانوس هند امتداد می یابد شامل سواحل جنوبی هند و سریلانکا، تنگه مالاکا و جنوب شرقی و شرق آسیا می باشد. حضور نیروهای دریایی ایران در شمال، شرق و غرب اقیانوس هند، خلیج عدن، دریای سرخ و مدیترانه منطبق با خطوط اصلی تجارت دریایی ایران در آب های آزاد است.

علاوه بر این، مناطق حضور نیروهای دریایی ایران در آب های بین المللی با مسیرهای تهدید بالقوه نظامی علیه کشور نیز منطبق می باشد، زیرا علاوه بر وجود پایگاه های نظامی ایالات متحده در اقیانوس هند مانند پایگاه دیه گو گارسیا، مسیرهای دریایی واقع در غرب و شرق اقیانوس هند در هر نوع درگیری نظامی احتمالی بین آمریکا و ایران توسط ناوگان های دریایی ایالات متحده مورد استفاده قرار خواهند گرفت. گذشته از این، نیروهای آمریکایی مستقر در کشورهای منطقه خلیج فارس جهت پشتیبانی نیرویی و تدارکاتی خود به خطوط دریایی واقع در غرب و شرق اقیانوس هند وابسته هستند.

استراتژی ایران مبنی بر حضور نظامی در آب های آزاد اقیانوس هند، خلیج عدن و دریای مدیترانه، همانند هر استراتژی دیگری، دارای "علل"، "زمینه ها" و "پیامدهای" خاص خود است. در این پایان نامه ابتدا سعی خواهد شد با بررسی اصول رئالیسم تهاجمی، علل اعزام نیروهای دریایی ایران به آب های بین المللی توضیح داده شود. سپس نظام موازنه قوای منطقه خلیج فارس و میزان عناصر قدرت بالقوه و بالفعل بازیگران منطقه ای مورد مطالعه قرار خواهد گرفت تا زمینه ها و شرایط مساعد و مشوق ایران در راستای اتخاذ استراتژی اعزام نیروهای دریایی به آب های بین المللی معلوم گردد. آنگاه پیامدهای اقتصادی و نظامی استراتژی حضور نظامی ایران در آب های آزاد

مورد بررسی قرار گرفته و نقش هر یک از این پیامدها در افزایش عناصر قدرت بالقوه و بالفعل ایران، و در نتیجه تثبیت و ارتقای جایگاه منطقه ای آن تعیین خواهد شد.

1-2- اهداف تحقیق

هدف از نگارش این پایان نامه، بررسی تئوریک علل، زمینه ها و پیامدهای راهبرد اعزام نیروهای دریایی ایران به آب های بین المللی از منظر نظریه رئالیسم تهاجمی و مطالعه نقش این راهبرد در ارتقای جایگاه منطقه ای ایران در خلیج فارس است.

1-3- علل انتخاب موضوع

تازه بودن موضوع و چالش برانگیز بودن آن و همچنین این نکته که حضور نظامی در آب های بین المللی علی رغم اهمیت فراوان، در محافل دانشگاهی توجه چندانی را به خود جلب نکرده است از دلایل انتخاب موضوع این پایان نامه بوده است.

1-4- بررسی متون موجود

نگارنده در بررسی های خود به هیچ منبعی اعم از کتاب یا مقاله به زبان فارسی یا انگلیسی برخورد ننمود که از منظر رئالیسم تهاجمی به بررسی اعزام نیروهای دریایی ایران به آب های بین المللی و مطالعه تأثیر این راهبرد

بر قدرت منطقه ای ایران پرداخته باشد. با این وجود، در چند کتاب و مقاله به زبان فارسی و انگلیسی پیامدهای حضور نیروهای دریایی ایران در آب‌های آزاد مورد بررسی قرار گرفته است که مهمترین آنها به شرح ذیل می‌باشد: محمدحسن نامی، رئیس سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، در مقاله ای با عنوان "حضور در مدار 10 درجه و دست بلند دریایی"، ایجاد قابلیت "دفاع از دور" را از پیامدهای مهم اعزام نیروهای دریایی ایران به آب های بین المللی دانسته و یادآور شده است: «دشمن ما در چند دهه گذشته، دشمنی با توان دریاپایه بوده است. بنابراین برای دشمنی که دارای قدرت دریاپایه است، امکانات مقابله با آن یا دفاع در مقابل این دشمن هم باید دریاپایه باشد. ... امروزه این پیوستگی خلیج فارس و دریای عمان به ما این‌گونه دیکته می‌کند که برای دفاع از این دریاها باید حضوری فراتر از این منطقه داشته باشیم (نامی، 1390)».

جاشوا هممز در کتابی با عنوان "دو نیروی دریایی ایران: یک استراتژی دریایی در حال بلوغ" به بررسی نقش راهبرد اعزام نیروهای دریایی ایران به آب های آزاد در افزایش نفوذ منطقه ای ایران از طریق ایجاد بازدارندگی نظامی در مقابل ایالات متحده و حفاظت از توسعه اقتصادی ایران پرداخته است و بیان داشته است: «استراتژی دریایی در حال بلوغ ایران محتاج بازنگری سیاستمداران آمریکایی در مورد نحوه اجرای عملیات در خلیج فارس و آب های مناطق پیرامونی می باشد (Himes, 2011, p. 24)».

دفتر اطلاعات نیروی دریایی ایالات متحده در گزارشی تحت عنوان "نیروهای دریایی ایران: گذر از جنگ چریکی به استراتژی مدرن دریایی" با اشاره به حضور نیروهای دریایی ایران در آب های بین المللی، اظهار داشته است: «ایران خود را یک قدرت منطقه ای می داند و نیروهای دریایی این کشور، نداجا و ندسا، در نظر دارند به منظور تضمین و تقویت قدرت منطقه ای آن، تسلیحات و قابلیت های خود را توسعه دهند (The Office of Naval Intelligence, 2009, p. 26)».

مرکز تحقیقات و اطلاعات تروریسم که از سازمان های نزدیک به مراکز اطلاعاتی رژیم صهیونیستی است در گزارشی تحت عنوان "فعالیت های ایران در شرق آفریقا، دروازه خاورمیانه و قاره آفریقا" با بیان اینکه دریا جایگاه مهمی در سیاست خارجی ایران دارد، آورده است: «ایران به دنبال تسلط بر آبراه های حیاتی جهان به ویژه در

دهانه دریای سرخ می باشد تا بتواند در زمان بحران، عبور و مرور در این مسیرهای حساس دریایی را تهدید و مختل کند». در این گزارش با اشاره به حضور نیروهای دریایی ایران در خلیج عدن و دریای سرخ، ادعا شده است: «ایران در پی آن است تا با ایجاد کریدورهای دریایی نسبت به ارسال سلاح به گروه هایی مانند حماس و حزب الله مبادرت ورزیده و به اجرای عملیات های تروریستی علیه اسرائیل و حکومت های محافظه کار عرب منطقه پردازد». این گزارش همچنین مدعی شده است: «ایران با انعقاد قراردادهای نظامی با یمن و جیبوتی، که در دو سوی دهانه دریای سرخ قرار دارند، به دنبال آن است تا در ورودی دریای سرخ و خطوط دریایی تجاری آن، حضوری استراتژیک داشته باشد (The Intelligence and Terrorism Information Center, 2009, pp.1,2,3)».

دیوید الکساندر در مقاله ای با عنوان "یک هلال نفوذ در حال رشد: ایران در منطقه اقیانوس هند" علت حضور نظامی ایران در آب های اقیانوس هند را نیاز استراتژیک ایران به غلبه بر انزوای ژئوپلیتیکی نسبی این کشور و تلاش برای دستیابی به موقعیت بهتر در منطقه اقیانوس هند دانسته و بیان داشته است: «استراتژی دوگانه تهران که مبتنی بر دیپلماسی انرژی و حفاظت نظامی از منافع اقتصادی خود در آب های اقیانوس هند است تاکتیک هایی هستند که به منظور نمایش جایگاه برتر ایران در منطقه طراحی شده اند (Alexander, 2011, pp. 1, 2)».

جاشوا هیمز در مقاله ای تحت عنوان "توسعه دریایی ایران" با بیان اینکه بسیاری از رهبران ایران و از جمله رهبر عالی آن، آیت الله علی خامنه ای، برتری و موفقیت منطقه ای ایران را مشروط به توسعه و پیشرفت دریایی آن می دانند، اظهار داشته است: «ایران آشکارا آینده خود را وابسته به توانایی اش جهت نمایش و اعمال قدرت در فراسوی آب های پیرامونی خود می داند». هیمز معتقد است: «هدف ایران از حضور نظامی در آب های آزاد این است که به همسایگانش بقبولاند که ایران شریکی قابل اعتماد برای برقراری امنیت دریایی در منطقه است و کشورهای غربی عامل ناامنی در منطقه هستند». وی در این مقاله آورده است: «حضور نیروهای دریایی ایران در آب های بین المللی بیانگر نگرانی دائمی ایران در مورد حضور نظامی ایالات متحده و نیروهای ائتلاف در منطقه بوده و آگاهی ایران نسبت به محدودیت های اقتصادی پیش رو را نشان می دهد». هیمز همچنین بیان داشته است: «اعزام نیروهای دریایی ایران به آب های آزاد بیانگر تلاش ایران برای انعکاس تصورش از خود به عنوان یک قدرت مهم